

ӘОЖ 93/94 (574)

Аблаев С.Б., Баймаханов Н.Б.,* Әмірхан Е.Ә.

Магистр, «Шетел студенттерімен жұмыс жасау департаменті» Бейімдеу және қолдау бөлімінің басшысы. М.Әуезов атындағы ОҚУ. Шымкент, Қазақстан
Магистр, «Рухани жаңғыру және Қазақстан халқы Ассамблеясы» орталығының маманы, М.Әуезов атындағы ОҚУ. Шымкент, Қазақстан
Магистр, «Рухани жаңғыру және Қазақстан халқы Ассамблеясы» орталығының маманы, М.Әуезов атындағы ОҚУ. Шымкент, Қазақстан
Н.Ә.НАЗАРБАЕВ – ОЙШЫЛ, РЕФОРМАТОР

Автор корреспондент: nurbek_911010@mail.ru

Түйін: Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті-Елбасы.Ә.Назарбаев әлемдік деңгейдегі саясаткер және ойшыл, қоғамдық қатынастардың ескі социалистік жүйесінен демократиялық қоғамға қол жеткізген аса ірі деңгейдегі реформатор, сирек кездесетін тарихи тұлғалардың бірі екенін Қазақстан халқы ғана емес, бүкіл әлем жұрты да мойындап отырғаны туралы.

Біз бұл мақаламызда Елбасының ойшылдық және реформаторлық қасиеттері туралы сөз қозғадық. Елбасы Қазақстанның даму моделін жасады. Елімізді ешқандай қақтығыссыз, қантөгіссіз бір әлеуметтік формациядан екінші әлеуметтік формацияға алып өтті. Тарихта мұндай өтпелі кезеңдер ылғи қантөгіс соғыстармен жүріп отырған. Өз жұмысын үнемі ғылыми шығармашылық пен толықтырып отыратын әлемдік дәрежедегі экономист және Қазақстандағы қоғамдық қатынастарды құқықтық тұрғыдан реттеуді қамтамасыз етуші заңгер тұлға. Тәуелсіздік жылдары Қазақстан мемлекеті Елбасының басшылығымен бірнеше кезеңдерден өтті. «Қазақстан-2030» ұзақ мерзімді стратегиясы еліміздің дамуының жаңа тынысын ашты.

1997 жылы Ел Ордасы жаңа Астанаға көшті. Астананың салынуы Қазақстанның қандай қиындықтарды да жеңе білетіндей ресурстары мен мүмкіндіктерінің мол екендігін көрсетті. Қазақстанның өркендеу тәжірибесі кімді болса да тамсандырды және мойындатты. Осы негіздерде еліміз терең дағдарыстан шықты. Жаңа нарықтық экономика аяғынан нық тұрды. Демократия күшейді.

Кілт сөздер: Елбасы,Қазақстан, Президент, КСРО, АҚШ, Революция, Тәжікстан, Молдова, Грузия, Әзірбайжан, Қырғыстан, Ресей.

Кіріспе. Елбасы Н.Ә.Назарбаев әлемдік деңгейдегі саясаткер және ойшыл, қоғамдық қатынастардың ескі социалистік жүйесінен демократиялық қоғамға қол жеткізген аса ірі деңгейдегі реформатор, сирек кездесетін тарихи тұлғалардың бірі екенін Қазақстан халқы ғана емес, бүкіл әлем жұрты да мойындап отыр.

Біз осы мақаламызда Елбасының ойшылдық және реформаторлық қасиеттері туралы сөз қозғасақ дейміз.Барлығы да ойлаудан туады. Ойлаудың негізінде терең ақыл жатса керек. Ойшылдық адамды басқалардан көш ілгері ғана емес, жоғарғы деңгейге көтеретін қасиет. Ойшыл адам ғалымнан да, қайраткерден де жоғары тұрады. Әр ғалым ойшыл бола алмайды, әр қайраткерде ойшыл бола алмайды. Себебі, ғалымдық, қайраткерлік, басшылық, күрескерлік т.б. адамның қасиеттерінің негізінде ойшылдық жатса керек.

Н.Ә.Назарбаевтың негізгі қасиеттерінің бірі ойшылдығы. Ол Қазақстанның даму моделін жасады. Елімізді ешқандай қақтығыссыз, қантөгіссіз бір әлеуметтік формациядан екінші әлеуметтік формацияға алып өтті. Тарихта мұндай өтпелі кезеңдер ылғи қантөгіс соғыстармен

жүріп отырған. XVIII ғасырдың соңындағы француз революциясы, 1917 жылғы орыс революциясы, XVIII ғасырдағы АҚШ-тағы Тәуелсіздік соғысы т.б. өтпелі кезеңдер қырғын соғыстармен ұштасып жатты.

КСРО құлағаннан кейінгі Тәжікстан, Молдова, Грузия, Әзірбайжан, Қырғыстан, Ресей Федерациясы, Украинада осы өтпелі кезеңдерде қаншама ішкі қақтығыстар мен соғыстар болды немесе кейбіреулері әлі де жалғасуда. Бұл елдерде ұлтаралық қатынастар, дінаралық қатынастар, жекешелендіру жөніндегі шешімдер дұрыс болмай қаншама адамдар ішкі қақтығыстардың құрбаны болды [1].

Теориялық талдау. Н.Ә.Назарбаев ірі дәрежедегі ойшыл. Өз жұмысын үнемі ғылыми шығармашылық пен толықтырып отыратын әлемдік дәрежедегі экономист және Қазақстандағы қоғамдық қатынастарды құқықтық тұрғыдан реттеуді қамтамасыз етуші заңгер тұлға. Ол көптеген тың ойлар мен жаңалықтардың авторы. Ол нені болса да терең ойлап, әлемдік өлшемдермен салыстырып барып шешеді. Өз шешімдерін алдымен терең теориялық негіздері еңбектерінде жария етеді. Н.Ә.Назарбаевтың қолынан көптеген кітаптар жарық көрді. Солардың ішінде: «Қазақстанның тәуелсіз мемлекет ретіндегі қалыптасуы мен дамуының стратегиясы» – Алматы. 1992; «Қоғамның идеалық бірлігі Қазақстанның прогресінің шарты ретінде» – Алматы. 1993; «Ғасырлар тоғысында» – Алматы. 1996; «Тарих толқынында» – Алматы. 1998; «Қазақстан 2030: Барлық қазақстандықтардың гүлденуі, әл-ауқатының артуы және қауіпсіздігі. Қазақстан халқына Жолдау» – Алматы. 1997; «Сындарлы он жыл» – Астана. 2001; «Жүз жылдыққа тұратын он жылдық» – Алматы. 2001; **«Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты.** Қазақстан халқына Жолдау» - Астана. 2014; тағы басқалары бар [2].

Осы еңбектерде Елбасының ойшылдығы және тың ғылыми жаңалықтары айтылған.

Ойшыл Н.Ә.Назарбаев мұндай оқиғалардың алдын ала білді. Ең алдымен 130 этностан тұратын Қазақстан халқын бір ұсықа жұмылдырды. Сол үшінде Қазақстан халқы Ассамблеясын ойлап тауып, дүниеге әкелді. Қазіргі таңда Ассамблея өз жемісін беруде.

Қазақстанда діни конфессиялардың саны 46-ға дейін жетті. Бірақ олардың қазіргі күнде 17-ге төмендеді. Тарихта тұңғыш рет Елбасының бастамасымен Әлемдік және дәстүрлі діндердің Нұр-Сұлтан қаласында бес рет съездер өтті. Осы съездерде діннің әлемдік деңгейдегі біріктірушілік және топтаушылық рөлі, діндердің адамгершілікті дамыту, рухани тәрбиелеу, зорлық-зомбылыққа қарсы күрестегі рөлі көрсетілді. Осы съездердің бәрінде де Елбасы Н.Ә.Назарбаев төрағалық етті. Бұл съездердің шақырылуы, оның шешімдерінің жүзеге асуы жолындағы әрекеттер болып табылады.

Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың басшылығымен Қазақстан өз мемлекеттілігінің барлық нышандары бар егемен және тең құқылы мемлекет ретінде қалыптасты.

Н.Ә.Назарбаев Тәуелсіз Қазақстан мемлекетінің негізін қалаушы, оны нығайту және одан әрі дамытуды ұйымдастырушы, басқарушы, тәуелсіз елімізді әлемдік дәрежеге көтеруді қамтамасыз етуші тұлға.

Н.Ә.Назарбаевтың Тәуелсіз мемлекеттің экономикасында нарықтық қатынастарды қалыптастырушы, саяси тұрақтылық пен қоғамдық келісімді, этносаралық және дінаралық қатынастарды реттеуші, демократия мен құқықтық мемлекетті құру жолындағы мына жетістіктерін айтқан жөн.

Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында ел экономикасы толықтай қираған еді. Зауыттар, фабрикалар, ірі кәсіпорындар түгелге жуық тоқтады. Колхоздар мен совхоздар тарады. Бартерлік немесе айырбас түріндегі экономика пайда болды. Бір қойдың құны бір қап ұннан төмен түсіп кетті. Мал басы ондаған есеге төмендеді. Инфляция мың пайыздан асып жығылды. Жаппай жұмыссыздық орын алды. Ақша құнсызданды. Жұмысшылар айлап, жылдап жалақы алмады. Халықтың бір тобы шерулер мен демонстрацияларға бет қойып, көшеге шығып кетті. Электрэнергия жетіспей қалалар мен ауылдарды қараңғылық басты. Газ және жылу жетіспеді. Бағалар күнделікті өсу үстінде болды.

Осындай жағдайда 1993 жылы төл валютамыз теңге енгізілді. Өнеркәсіпте және ауылшаруашылығында жекешелендіру қолға алынды. Қирап бара жатқан өндіріс пен кәсіпорындарды, ауылшаруашылығын жеке қолға өткізу арқылы жаңа меншік иелері

біртіндеп қалыптастырылды. Бизнеске негіз қаланды. Осы бағытта заңдар қабылданып, жаңа мемлекеттік органдар құрылды. Бұл жұмыстың бәрі қиындықпен және қайшылықтар арқылы жүрді. Кемшіліктер де көп болды.

Ескі мен жаңаның күресі жағдайында екі мәрте Жоғарғы Кеңес (сол кездегі Парламент) 1993 жылы желтоқсанда және 1995 жылы наурызда таратылды. Жоғарғы Кеңес нарықтық және демократиялық қатынастарға қайшы орган болып, социалистік жүйенің соңғы элементі ретінде жойылды.

Президент билігі мен бұрынғы Жоғарғы Кеңес арасындағы тікелей қайшылық Елбасының тікелей ұтқыр саяси ойлауы негізінде бейбіт жолмен шешілді. Ал Ресейде, тағы басқа кейбір ТМД елдерінде қарулы қақтығыстарға ұласты.

90-жылдардың алғашқы бөлігінде елдегі саяси тұрақтылық пен қоғамдық келісім этносаралық және дінаралық қатынастарда да қайшылықтар көп болды. 130 дан астам этнос өкілдері, конфессиялар, саяси партиялар мен қоғамдық бірлестіктер, тәуелсіз бұқаралық ақпарат құралдары қаулап өсті. Олардың бір тобы тәуелсіздікке ашық қарсы әрекет етті. Еліміздің батысы, шығысы, солтүстігі және орталығында кейді орыс тілді ұйымдар мен БАҚ-тар автономия құру, орыс тіліне мемлекеттік мәртебе беру үшін күреске шықты. Сол оқиғалардың ашық көріністерінің бірі Орал қаласында болған «Орал казак әскерінің» орыс патшасына қызмет етуінің 400 жылдығын атап өтуге казактар өкілдерінің бүкіл Ресейден жиналуы.

Тәжірибелік бөлім. Осындай жағдайда ұлттық бірлік пен тұтастықты қалыптастыру және сақтау сол негізде саяси тұрақтылық пен қоғамдық келісімді нығайту бірінші қатардағы міндетке айналды.

Саяси тұрақтылық пен қоғамдық келісімді дамыта беру мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттарды бірі болып қала береді. Қазақстан халқы Ассамблеясы туралы заң қабылданды. 2007 жылдан бастап Қазақстан халқы Ассамблеясына ҚР Парламенті Мәжілісінен 9 депутаттық орын берілді.

2010 жылы Қазақстанның «Ел бірлігі туралы Доктринасы» қабылданды. 820 мәдени-этностық орталықтар, 4 мыңнан аса БАҚ, 35 мың коммерциялық есем ұйымдар, соның ішінде 12 мың үкіметтік емес ұйымдар, 10 саяси партия, 46 конфессиялар қызмет етті. Осы кең ауқымды шаралар еліміздегі этносаралық және дінаралық татулықты қалыптастырудың жаңа әлемдік үлгісін жасады. Қазақстанның бұл саладағы тәжірибесін БҰҰ, ЕҚЫҰ және басқа да ұйымдар қызығушылықпен зерттеуде.

Тәуелсіздік жылдары Қазақстан мемлекеті Елбасының басшылығымен бірнеше кезеңдерден өтті. «Қазақстан- 2030» ұзақ мерзімді стратегиясы еліміздің дамуының жаңа тынысын ашты. 1997 жылы Ел Ордасы жаңа Астанаға көшті. Астананың салынуы Қазақстанның қандай қиындықтарды да жеңе білетіндей ресурстары мен мүмкіндіктерінің мол екендігін көрсетті. Қазақстанның өркендеу тәжірибесі кімді болса да тамсандырды және мойындатты. Осы негіздерде еліміз терең дағдарыстан шықты. Жаңа нарықтық экономика аяғынан нық тұрды. Демократия күшейді [3].

2001-2007 жылдары еліміз жаңа даму жолына түсті. «Қазақстан- 2030» ұзақ мерзімді стратегиясы шын мәнінде жүзеге асу үстінде болды. Қазақстанның жалпы ішкі өнімі осы жылдарда әлемдік көрсеткіштерге қол жеткізіп, жылына 10 пайызды құрап отырды. Бұл Қытайдан кейінгі 2 орын болды. Халықтың тұрмысы артты. Жалақы өсуі жаңа үрдіске айналды. 2006 жылғы Жолдауда Қазақстанның бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына ену стартегиясы жасалынды. Еліміз әлемдік эконномикалық және білім кеңістігіне ене түсті. 2007 жылғы Жолдауда жаңа әлемдегі жаңа Қазақстанның моделі жасалынды. Бұл модель Қазақстандық жол деп аталды. «Қазақстан – 2030» стратегиясының осы ғасырдың негізгі міндеттері 15 жылдың ішінде негізінен орындалды.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың 2012 жылы 14 желтоқсандағы «Қазақстан-2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауын жариялады. Онда Елбасы «Қазақстан-2050» стратегиясының мына мақсаттарын белгіледі.

- Мәңгілік елге айналу;
- Әлемнің ең дамыған 30 елінің қатарында болуға тиіс;
- Жалпыға ортақ еңбек қоғамын құру;
- ХХІ ғасырды Қазақстанның Алтын ғасыры ету;
- ұлтымыз жаһандық экономикалық тайталасқа дайын болу;
- **мықты мемлекет құру;**
- **дамыған экономикаға қол жеткізу;**

2014 жылғы 11 қарашадағы «Нұрлы жол» - болашаққа бастар жол» атты Жолдауында Елбасы Қазақстанның түпкі мақсаты Мәңгілік Елге қол жеткізу. Осы туралы Елбасы «Біз Жалпы ұлттық идеямыз - Мәңгілік Елді басты бағдар етіп, тәуелсіздігіміздің даму даңғылын Нұрлы Жолға айналдырдық. Қажырлы еңбекті қажет ететін, келешегі кемел Нұрлы Жолда бірлігімізді бекемдеп, аянбай тер төгуіміз керек. Мәңгілік Ел - елдің біріктіруші күші, ешқашан таусылмас қуат көзі. Ол «Қазақстан-2050» Стратегиясының ғана емес, ХХІ ғасырдағы Қазақстан мемлекетінің мызғымас идеялық тұғыры! Жаңа Қазақстандық патриотизм дегеніміздің өзі – Мәңгілік Ел! Ол - барша Қазақстан қоғамының осындай ұлы құндылығы». [2].

Елбасы Мәңгілік Ел Жалпы ұлттық идеясын бұрынғыданда мығымдай түскен. Мәңгілік Ел идеясы жаңаша жаңа тұжырымдармен толыққан. Бұл тұжырымдар оған жету үшін «аянбай тер төгу», «Мәңгілік Ел - елдің біріктіруші күші, ешқашан таусылмас қуат көзі»; «Жаңа Қазақстандық патриотизм дегеніміздің өзі – Мәңгілік Ел!» бұлар Елбасының Мәңгілік Ел туралы тың тұжырымдары» деп атап өтті.

Н.Ә.Назарбаев Қазақстан Республикасын халықаралық қауымдастықтың толыққанды мүшесіне айналдырушы, халықаралық қатынастарда Қазақстанның беделін әлемдік дәрежеге көтеруші, дүниежүзінде бейбітшілік пен ынтымақтың артуы жолында ерекше үлес қосқан, көптеген әлемдік дәрежедегі бастамалар мен тың істердің ұйытқысы болып келе жатқан қайраткер реформатор.

Н.Ә.Назарбаев ядролық қарудан бас тартқан әлемдегі тұңғыш мемлекет басшысы. Сол арқылы Елбасы АҚШ, Франция, Англия, Ресей және Қытай тарапынан Қазақстанның тәуелсіздігінің сақталуына кепілдік алды. [4].

Қазақстан БҰҰ, ЕҚЫҰ, ЮНЕСКО, Шанхай ынтымақтастық одағы, Ұжымдық Қауіпсіздіктің Ұйымы келісімшарты, Ислам конференциясы ұйымы тағы басқа көптеген халықаралық ұйымдардың мүшесі.

2010 жылы Қазақстан ТМД, Түрік халықтары, Азия мемлекеттері ішінде тұңғыш рет ЕҚЫҰ төрағасы болды және оның 11 жылдан кейінгі Саммитін Нұр-Сұлтан қаласында ұйымдастырды. Саммитке ЕҚЫҰ-ға мүше 56 мемлекеттің басшылары қатысты. Н.Ә.Назарбаев тағы да мынадай әлемдік деңгейдегі оқиғалардың бастамашысы болды.

1994 жылы М. Ломоносов атындағы ММУ-де Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Евразиялық одақ идеясы жарияланды. Бұл идеяның негізінде өркениеттер қақтығысы емес, өркениеттер достығы жатты. Осы идея негізінде Нұр-Сұлтан қаласында Л.Гумилев атындағы Евразия ұлттық университеті ашылды [5].

Елбасы аса ірі «Самұрық-Қазына» Ұлттық әл-ауқат қорын құрды. Елбасы бұл қорды кез келген ауқымды жобаларды іске асыруға қабілетті әлемдік деңгейдегі мемлекеттік корпорация болып табылады және бүкіл елдік индустриялық серпінділіктің локомотиві болады деп бағалады. «Самұрық-Қазына» қорына Ұлттық қордан он миллиард доллар көлемінде қаржы бөлінді. 2015-2017 жылдары Ұлттық қордан дағдарысқа қарсы жыл сайын 3 млрд. доллардан бөлінеді [6].

Әлемдік дағдарысты еңсеру бағытындағы Қазақстанның елеулі қадамдарының бірі Елбасының 2014 жылғы «Нұрлы жол – Болашаққа бастар жол» тақырыбындағы Жолдауында ұсынған бағыттарын айтуға болады. Олар:

- «Нұрлы Жол» Жаңа Экономикалық саясаттың негіздеу;
- Экономикадағы құрылымдық реформалар;

Ұлттық қор қаржысын экономиканың аса қажетті салаларына бағыттау;
Инфрақұрылымдық дамудың жаңа жоспары;
Дүниежүзілік банк, Азия Даму банкі, ЕҚДБ, Ислам Даму банкі инвестицияларын тарту;

Экономиканың дамуының контрциклдық сипаты [7].

Нәтижелер мен талқылау. Н.Ә. Назарбаевтың шығармашылық ойшылдығы және реформаторлығы заң шығару ісінде көрініп келеді. Ол 1995 жылғы Конституцияның және 2007 жылғы Конституциялық реформалардың авторы. Елбасының басшылығымен үш рет құқықтық реформаларды жүргізу тұжырымдамасы қабылданды. ҚР-дағы құқықтық реформаларды жүргізудің жаңа тұжырымдамасы 2010-2020 жылдарға арналған.

Елбасы «Нұр Отан» партиясының XVI съезінде аса маңызды ойларын ортаға салып, өзін мықты реформаторлардың бірі екенін тағы бір көрсетті. Бұлардың бәріде Қазақстанды «Мәңгілік ел» жолына жеткізетін қомақты ойлар мен реформаторлық бағдарламалар. Солардың ішінде Елбасының бес институционалдық реформалар туралы ойларының маңызы ерекше. Солардың біріншісі - кәсіпқой және автономды мемлекеттік аппарат. Елбасы бұл сөздерді алғаш рет қолданып отыр. Мәселе кәсіпқой және автономды шешімдер қабылдай алатын мемлекеттік қызметкерлер корпусын дайындауда. Бүкіл мемлекеттік қызмет төменнен жоғары жүру керек. Нағыз білікті мамандар меритократия жолымен өсуі тиіс.

Екінші, реформа заңның үстемдігі. Заңның үстемдігі құқықтық мемлекеттің белгісі. Заңның үстемдігін қамтамасыз ететін сот, құқық, әкімшілік органдары. Осы салалардың жұмыстарын жетілдіру сол арқылы әділетті қоғамға қол жеткізу аса маңызды нәрсе.

Үшінші – Индустрияландыру және әртараптандыруға негізделген экономикалық өсім.

Кәсіби мемлекеттік қызмет және заңның үстемдігі орта тапты жедел қалыптастыру үшін экономикалық реформалардың кешенін жүзеге асыруға жағдай жасайды. Сапалы өсім мен экономиканы әртараптандыруға қол жеткізу үшін біз индустрияландыру бағдарламасын жүзеге асырамыз. Ол уақтылы және мейлінше қажет шара болып табылады. Индустрияландыру – экономиканың құралы ғана емес, сонымен бірге мемлекет дамуының және орта тапты қалыптастырудың маңызды факторы. Дегенмен индустрияландыру мен өңдеу секторы әзірге экономикалық өсімнің нағыз қозғаушысы бола алған жоқ. Үкімет онымен айналысуы тиіс.

Төртінші – Болашағы біртұтас ұлт.

Біз өзіміздің тұрақтылық және келісім моделін дамытуда айтарлықтай табыстарға жеттік. Қазақстан Конституциясы нәсілдік, этностық, діни және әлеуметтік қатыстылығына қарамастан, барлық азаматтың құқықтық теңдігіне кепілдік береді.

Бесінші – Транспарентті және есеп беруші мемлекет.

Қорытынды. Қазақстан қоғамы өзгерістерге кезең-кезеңмен бейімделіп келеді. Бұл – бізге ішкі қарама-қайшылықтардың ушығуға ұрынбай, саяси тұрақтылықты нығайтуға мүмкіндік беретін маңызды фактор. Көптеген елдердің тәжірибесі «әуелі – күшті мемлекет және экономика, содан кейін саясат» қағидатын бұзу апаттарға алып келіп, қоғамды «сындыратынын» көрсетіп отыр. Біреулерінде саяси режімдерді бұзу орын алып, басқаларында экономика қирап, жанжалдар және тіпті азамат соғыстары пайда болады. Біз мұны түрлі елдердің тарихтарынан жақсы білеміз және бүгін көптеген мемлекеттерден көзбе-көз көріп отырмыз. Әлемнің түрлі өңірлеріндегі соңғы азамат соғыстары мен қанды жанжалдар тізбегі ойластырылмаған және жеделдетілген демократияландыру мемлекеттің тұрақтылығына кепілдік бермейтінін және табысты экономикалық жаңғыртуды қамтамасыз етпейтінін көрсетіп берді [8].

Әдебиеттер тізімі:

1 Н.Ә.Назарбаев. Тарих толқынында. Алматы: Атамұра, 1999ж

- 2 Қазақстан халқының азаматтық таңдауы-тарихи зерде, ұлттық татулық және демократиялық реформалар-Қазақстан. 1999
- 3 Қазақстан Республикасы Президенті 1995 жылғы 1 наурызындағы №2066 Жарлығымен бекітілген «Қазақстан халықтарының ассамблеясы туралы» Ереже // 1995. №8. Б. 3-7.
- 4 Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан – 2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты (ҚР Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы) // Егемен Қазақстан. 2012. № 828-831.
- 5 Қазақстан Республикасының конституциясы
- 6 «Қазақстан -2030» ұзақ мерзімді стратегиялық бағдарлама. 1997 жылғы 1 қазан.
- 7 Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2014 жылғы 11 қараша. «Нұрлы жол – болашаққа бастар жол».
- 8 Н.Ә. Назарбаев. «Ұлт жоспары-100 нақты қадам» реформасы. Алматы, 2015.

Аннотация: Не только народ Казахстана мир признают что Первый Президент Республика Казахстана Елбасы Н.А. Назарбаев являются политиком и мыслителем мирового уровня, кружном реформатореом, одной из редких исторических фигура, демократическое общество из старой социалистической системы общественных отношений.

в этой статье автор говорит об интеллектуальных и реформистских качествах Президента, который создал модель развития казахстана. он без конфликтов и кровопролитий первея нашу страну из одной социальной формации в другую. подобные переходы в историй всегда сопровождались кровопролитными войнами, он экономист и юрист мирового уровня, который постоянно пополяет свою работу научным творчеством и обеспечивает правовое регулирование общественных отношений в Казахстане. за годы независимости государство Казахстан прошло несколько этапов. долгосрочная стратегия «Казахстан-2030» открыла новое дыхание развития страны. в 1997 году орда пересхала в новую Астану. строительство нур-султан показало, что у казахстана есть много ресурсов и возможностей для перодоления любых трудностей.

Ключевые слова: Елбасы, Казахстан, Президент, СССР, США, революция, Таджикистан, Молдова, Грузия, Азербайдан, Киргизстан.

Abstract: not only the people of Kazakhstan but the whole world recognize that the First President of the Republic of Kazakhstan, Elbasy N. A. Nazarbayev, is a world-class politician and thinker, a radical reformer, one of the rare historical figures who removed the democratic society from the old socialist system of public relations. In this article we will talk about intellectual and reformist qualities The President who created the model of development of Kazakhstan. It will lead our country from one social formation to another without conflicts and bloodshed. Such transitions to history have always been accompanied by bloody wars. he is a world-class economist and lawyer who constantly popularizes his work with scientific creativity and provides legal regulation of property relations in Kazakhstan. Over the years of independence, the state of Kazakhstan has passed several stages. The long-term strategy "Kazakhstan-2030" opened a new breath of development of the country. In 1997, the Horde moved to new Astana. Astana construction industry has shown that Kazakhstan has a lot of resources and opportunities to overcome any difficulties. The experience of Kazakhstan's prosperity impressed and recognized everyone. On This basis, the country emerged from a deep crisis. The new market economy is on its feet. Democracy is stronger

Keywords: Elbasy, Kazakhstan, President, USSR, USA, Revolution, Tazhikstan, Moldova, Georgia, Azerbaijan, Kyrgyzstan, Russia, Federation, Ukraine, Nur-Sultan, Almaty, Assembly, Currency, Message, Parliament, "Manilik El", "Nurly-Zhol", "Kazakhstan-2030", "Kazakhstan-2050", Asia, OSCE, world Bank, Asian development Bank, EBRD, Islamic development Bank, "NurOtan".